

1.01
Prejeto 25. 2. 2014

UDK: 929Dečko I. : 323.1(497.4)"18"

Filip Čuček*

Ivan Dečko – »učitelj« slovenskih županov in »duša« spodnještajerske politike na prelomu stoletja

IZVLEČEK

Autor je v razpravi obdelal nekatere izseke političnega delovanja Ivana Dečka od devetdesetih let 19. stoletja naprej. Sprva se je osredinil na lokalno (občinsko) samoupravo, ki je bila odskočna deska ostalega političnega življenja. Slovenska politika se je tega dobro zavedala. Dečko je v ta namen sestavil oziroma priredil priročnik z naslovom Zbirka zakonov, zadevajoč posle občinskega področja, ki je bil v času zaostrenih nacionalnih odnosov marsikateremu slovenskemu županu v veliko pomoč. Občinska zakonodaja je bila namreč »raztresena« po več deželnih zakonikih, ki so bili pisani v nemščini. Marsikateri župan na podeželju še zmeraj ni obvladal nemščine, slovenski prevodi pa so bili bolj ali manj katastrofalni in nerazumljivi. Nemška stran je njihovo neznanje s pridom izkoriščala. V drugem delu razprave je avtor razgrnil Dečkovo vlogo v spodnještajerski slogaški politiki in ocenil, da je njegov nenadni odhod odločilno prispeval k dokončnemu razpadu sloge na Spodnjem Štajerskem.

Ključne besede: Avstro-Ogrska, Štajerska, Celje, politika, Ivan Dečko, občina, župan

ABSTRACT

IVAN DEČKO – »TEACHER« OF SLOVENIAN MAYORS AND »SOUL« OF LOWER-STYRIAN POLITICS AT THE TURN OF THE CENTURY

In the following discussion the author analysed certain aspects of Ivan Dečko's political activities since the 1890s. He focused on the local (municipal) self-government, which represented the springboard for the rest of his political life. The Slovenian politics was well aware of this fact. To this end Dečko compiled or adapted the manual entitled Zbirka zakonov, zadevajoč posle občinskega področja [Collection of Legislation Regarding the Operations of the Municipal Field], which assisted many a Slovenian mayor significantly in the time of tense national relations. As it was, the municipal legislation was »scattered« around several provincial legal codes, written in the German language. Many mayors in the rural areas were not fluent in German, while Slovenian translations were more or less poor and incomprehensible. The German side would take advantage

* dr., znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, SI – 1000 Ljubljana; filip.cucek@inz.si

of their ignorance. In the second part of the following contribution the author describes Dečko's role in the Lower Styrian policy of unity and establishes that his sudden retreat contributed decisively to the final dissolution of unity in the Lower Styria.

Keywords: Austro-Hungary, Styria, Celje, politics, Ivan Dečko, municipality, mayor

Uvod

Ivan Dečko je svoj politični talent pokazal že v začetku osemdesetih let 19. stoletja, ko je kot študent prava na graški univerzi pričel objavljati nacionalno naravnane kritične prispevke v slovenskem časopisju. Ko se je jeseni 1883 zaposlil v odvetniški pisarni Janeza Orosela v Mariboru, se je nemudoma priključil mariborski slovenski eliti in bil politično precej aktiven. Leta 1885 se je preselil v Celje, se zaposlil v odvetniški pisarni Josipa Serneca in vidno pospešil slovenski »prodor« v mestu ob Savinji. S požrtvovalnim organizacijskim delom na političnem, gospodarskem in kulturnem področju se je konec 80. let povzpел med vidnejše predstavnike slovenske elite v Celju. Med vidnejše uspehe sta sodila sprejemanje zemljiškoknjižnih prošenj in njihovo vknjiževanje v slovenskem jeziku ter preprečitev izvajanja ukaza štajerskega deželnega šolskega sveta, da se mora šolski pouk v zadnjem razredu ljudskih šol poučevati v nemščini. S premišljeno taktiko je vstopil tudi v deželnozborsko politiko. Leta 1890 je bil kot poslanec Ljutomerske kmečke kurije izvoljen v graški deželni zbor (deželnozborski poslanec – od leta 1896 celjske kmečke kurije – je ostal vse do začetka oktobra 1907, ko mu je bil zaradi večletne zahrbtne bolezni dodeljen skrbnik in zakoniti zastopnik (svak Anton Cvenkel),¹ skladno s tem pa mu je prenehal veljaven mandat),² kjer je poleg interesov svojega volilnega okraja branil tudi interese celotne Spodnje Štajerske. V Gradcu je takoj pokazal svoje kvalitete, ko je že na drugi seji vložil interpelacijo, v kateri je v slovenščini pozival namestnika, naj odpravi nepravilnosti na nekaterih spodnještajerskih okrajnih glavarstvih, ki so na slovenske prošnje odgovarjala v nemščini. Svoja prizadevanja pri neupoštevanju slovenskega jezika je še intenziviral, potem ko je konec leta 1891 odprl lastno odvetniško pisarno. Nemško časopisje je na takšno slovensko politiko reagiralo s strahom in vseskozi ponavljalo, da se na Spodnjem Štajerskem odvija popolna »slovenizacija«. Za nemški strah je bil nedvomno »odgovoren« tudi Dečko z uspešnimi pritožbami na razne pritožbene organe. Premetena slovenska politika je tudi pod njegovim vplivom na začetku 90. let popolnoma osvojila podeželje, spodnještajersko nemštvo pa omejila na mesta in nekatere trge.³

¹ Prim. Andrej Studen: Žalosten konec slovenskega rodoljuba. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, 2010, št. 1, str. 29–26.

² Slovenski gospodar, 10. 10. 1907.

³ Več gl. Filip Čuček: Politična dejavnost Ivana Dečka do začetka devetdesetih let 19. stoletja. V: Prispevki za novejšo zgodovino, 2012, št. 1, str. 21–38.

Dečkov priročnik – nujen pripomoček slovenskih občin

Slovenska politika je po zaslugi svojih uspehov na prelomu stoletja zastavila politični program, s katerim bi dokončno »zarisala« lastno interesno oziroma nacionalno sfero (na podoben program je stavila tudi spodnještajerska nemška stran). Seveda se je zavedala, da igra pri tem podjetju ključno vlogo lokalna samouprava, od katere (slovenske ali nemške) je bilo odvisno politično in javno življenje v občini, hkrati pa je bila le-ta tudi odskočna »deska« vsega ostalega političnega življenja v monarhiji. Slovenska stran je imela na tem mestu nekoliko več težav in preglavic. Potem ko so se v mnogih, predvsem podeželskih, občinah na Spodnjem Štajerskem že od srede osemdeset let naprej oblikovali novi (slovenski) občinski zastopi, marsikje še zmeraj niso obvladali nemščine, veliko potrebne dokumentacije (zakonov in dopisov) pa je bilo v nemškem jeziku ali pa so bili slovenski teksti težko dostopni.⁴ Ivan Dečko, ki je postal že na začetku devetdesetih let steber slovenstva v mestu ob Savinji kakor tudi širše na Spodnjem Štajerskem, je tudi pri tem podjetju odigral pomembno vlogo. Ker je bil marsikateri župan, od katerega je bila odvisna politika na najnižji stopnji, poleg neznanja nemščine – v smislu političnega uradovanja in odločanja – še zmeraj povsem neizobražen, se je moral osnov političnega življenja šele priučiti.⁵ Zato je na začetku devetdesetih let (natančneje leta 1892) sestavil priročnik *Zbirka zakonov, zadevajoč posle občinskega področja*, ki bi bil v pomoč županom in njihovim sodelavcem pri splošnem občinskem uradovanju. »Ta knjiga je najprej namenjena županom po slovenskem Štajerskem, kateri je skoro ne bodo mogli pogrešati. Lajšala jim bode, kakor se po vsi pravici nadeje g. pisatelj, njih težavni posel ter odpirala pot slovenskemu jeziku v marsikatero občinsko uradnico, v kateri se še do sedaj, čisto po nepotrebnem, šopiri tuja nemška beseda. Dr. Dečkova zbirka obseza po deželnem zakoniku štajerskem /.../ najprej občinski red in občinski volitveni red, v dodatku trinajst zakonov, tičočih se poslov občinskega področja, dokaj najvažnejših obrazcev, zaznamek zakonov, naredeb in ukazov, zaznamek razsodeb upravnega in državnega sodišča in končno abecedno kazalo. Prevod sicer ni brez jezikovnih hib, vendar je v obče gladek in lahko umeven, zatorej veselo pozdravljamo

⁴ Še na prelomu stoletja je bila situacija identična, saj da se (npr. v ormoškem okraju) »slovenski jezik bolj in bolj spodriva iz vseh javnih uradov, osobito iz političnih in da dobivajo občine vse spise in rešitve od okrajnega glavarstva v Ptujju, kakor od c. kr. namestnije v Gradcu v izključno njim ne umljivi nemščini, tako, da so primorani tega jezika nevešči župani, kadar dobijo kak odlok od teh oblasti, iti od Poncija do Pilata, da se jim isti v materinščini raztolmači. Radi tega v temeljnih zakonih nepostavnega po stopanja zamudijo župani veliko časa, večkrat se jim ne naznani prava vsebina odloka in posledica temu je, da se župani kaznujejo zbog malomarnosti, katere oni niso nikdar zakrivili.« – Slovenski gospodar, 28. 5. 1903.

⁵ Težave novoizvoljenih županov so bile v tem kontekstu seveda najizrazitejše takoj po vpeljavi Stacionove moderne občinske uprave leta 1849, ko so bili predvsem na podeželju številni »neuki, nepismeni ali polpismeni, nevešči nemškega jezika, skratka preprosti možje.« (Sčasoma so se razmere tudi na tem področju izboljševale, toda tudi do preloma stoletja ta problem ni popolnoma izginil). – Prim. Andrej Studen: Liberalcem so kmetje španska vas. V: Časopis za zgodovino in narodopisje, 2006, št. 1, str. 38; prim. tudi Gorazd Stariha: Novoizvoljeni župani in njihove težave ob začetku občinske samouprave. V: Melikov zbornik. Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje. Ljubljana 2001, str. 514–517.

*prezaslužno podjetje g. dr. Dečka, kateremu želimo, da bi se njega lepa knjižica razširila kar največ po občinskih uradih južnoštajerskih.*⁶

K temu projektu je Dečka gotovo spodbudil Fran Levstik, ki je leta 1880 prevedel knjigo Antona Globočnika (*Leitfaden für Gemeindevorsteher*, 1878)⁷ v slovenščino (*Nauk slovenskim županom*), prav tako pa tudi Josip Pfeifer, ki je od leta 1887 izdajal podobno (toda mnogo obsežnejšo) zbirko zakonov za Kranjsko.⁸ Dečkov priročnik je bil slovenskim občinam več kot potreben, saj je bilo slovensko besedilo štajerskih deželnih zakonov težko dostopno oziroma raztreseno v mnogih letnikih deželnega zakonika (pogosto je bil slovenski prevod tudi povsem nerazumljiv in neuporaben). Za razliko od Kranjske so tako spodnještajerski župani do začetka 90. let uradovali v precej težjih okoliščinah oziroma so bili odvisni predvsem od svoje iznajdljivosti in iznajdljivosti svojih sodelavcev. Zato so še kako pogrešali ustrezno literaturo, ki bi jim vsaj delno olajšala zamudno delo. Knjiga, priročna in praktično urejena zbirka, je kljub temu, da je recenzent Slovenskega pravnikarja v uvodu pogrešal državni občinski zakon iz 5. marca 1862, prinašala svež veter in na enem mestu podajala obširen del deželne zakonodaje (od občinskega reda, občinskega volilnega reda, cestnega zakona, zakonov s področja deželne kulture in občinskega področja, do državnih zakonov o urejevanju domovinstva in o sestavljanju porotnih imenikov).⁹

Nekaj besed o sami Zbirki

Dečkov »pripomoček« je, kljub temu da je bil le »*tolmač zakonov, vanjo vzprejetih*«, pri ciljni publikii takoj naletel na odličen sprejem, saj da bodo odslej na Štajerskem »*takega pripomočka manj pogrešali, se posebno ker je pisatelj glede na praktični namen knjige, ki naj bi služila v prvi vrsti le županom in občinskim uradnikom, dodal obrazce, potrebne pri občinskem uradovanju.*« Skrbno urejenih in dobro izbranih 81 obrazcev (v Globočnik/Levstikovem Nauku jih je bilo le 48) je tako služilo županom in občinskim uradnikom »*kot zanesljiv kažipot v vseh važnejših poslih njihovega področja.*« Še večjo težo so knjigi dajali na novo prevedeni nemški teksti zakonov, saj so bile slovenske izdaje zakonov večinoma zgolj uradni prevodi nemških izvornikov in zato neuporabne. Če je imel Pfeifer precej lažje delo, saj je kranjski deželni zbor sprejemal deželno zakonodajo v obeh jezikih, je bilo na Štajerskem potrebnega mnogo več potrpljenja.¹⁰ »*Ko sem se lotil dela, da priredim zbirko zakonov, zadevajočih posle občinskega področja, uvidel sem k malo, da je izdaja dež. Zakonika v slov. jeziku za to neporabna. Ko sem primerjal slovensko izdajo s prvotnim, nemškim tekstom, uveril sem*

⁶ Ljubljanski zvon, 1893/2, str. 122.

⁷ Dostopno na: Globočnik plemeniti Sorodolski, Anton (1825–1912) – Slovenska biografija, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi202295/>, 21. 1. 2014.

⁸ Dostopno na: Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950 Online-Edition und Österreichisches Biographisches Lexikon ab 1815 (2. überarbeitete Auflage – online). Wien 2003–2013, http://www.biographien.ac.at/oebl_8/33.pdf, 10. 2. 2014.

⁹ Slovenski pravnik, 15. 12. 1892.

¹⁰ Prav tam.

se, da ne pove slovenska izdaja tega, kar pravi nemški tekst, ali da je tako nerazumljivo povedano, da sem pravi zmisel zakona pogoditi mogel še le iz nemškega izvirnika. Sklenil sem toraj, da vzamem slovensko izdajo deželnega zakonika samo za podlago nameravani zbirki, da pa vsak zakon, verno držič se izvirnika, pregledam in prepilim paragraf za paragrafom.»¹¹

Glede na pogosto zares slabo slovenščino v slovenskih izdajah štajerskega deželnega zakonika je bil takšen pripomoček torej več kot potreben že zaradi samega uradovanja, še bolj kot to pa je bil na mestu tudi zaradi pospešenega nacionalizma. Ta je posebno na Spodnjem Štajerskem precej »odmeval«. Nemci so v 90. letih obvladovali mesta in nekatere trge, slovenska stran pa je stavila predvsem na podeželje. Gesla »Svoji k svojim« in Hie Deutsche – hie Slowenen« so bila prisotna praktično na vsakem koraku. Znotraj nacionalnega procesa je eno izmed ključnih vlog igralo jezikovno vprašanje, ki je bilo osrednje vprašanje že vse od začetka Taaffejeve vlade. Jezikovni »boj«, ki je sicer slovenski strani prinesel marsikatero koncesijo že v 80. letih, se je tudi v 90. letih nadaljeval, Dečkova knjiga pa je na drugi strani skušala okrepiti slovenska prizadevanja glede uvedbe slovenskega jezika v javnem življenju. *»Država zagotavlja tudi slovenskemu jeziku enakopravnost v uradih in v javnem življenju. Do prave praktične veljave pa slovenski jezik še vedno ni mogel priti, ne v uradu, ne v javnem življenju, posebno pri nas na južnem Štajerskem ne. Mnogo so temu krive neugodne politične razmere – Slovenci smo priklenjeni na narodno nam odločno neprijazno večino v deželi nemške narodnosti; mnogo je krivo temu – posebno glede uradov, - da so v vseh državnih službah nastavljeni skoraj edino le nemški uradniki, kateri zapirajo pot slovenskemu jeziku v urade in v javno življenje vže vsled svoje nemške narodnosti in svojega nemškega mišljenja; mnogo pa smo tudi Slovenci sami krivi. Če nasprotniki naši tiščijo naš jezik vun, moramo pa ga mi noter tiščati in povsod zahtevati, da se da slovenskemu jeziku ono mesto, katero mu v slovenskih pokrajinah pristoji po veljavnih zakonih.»¹²*

Dečko se je predobro zavedal pomena slovenščine pri uradnih poslih, še posebej na najnižji ravni. *»Če hočemo, da bodejo uradniki, ki niso naše krvi in našega mišljenja, rabili naš jezik v uradnih poslih, moramo ga rabiti v uradnih poslih pred vsem mi sami. In ravno slednje se ne godi v tolikej meri, kakor bi to moralo biti. Toliko je uradov neodvisnih, katere si narod sam izbira in postavlja, in koliko po nepotrebnem še ti »narodni uradi«, če tako smem reči, uradujejo v tujem jeziku! Mislím namreč naše občinske urade. Kako krasno bi bilo, ko bi ti iz naroda samega izišli uradi, uradovali vsi, vse in izključljivo v slovenskem jeziku! To bi kaj izdalo, kajti teh uradov je na tisoče!«* Slovensko uradovanje je v občinski politiki sicer iz leta v leto napredovalo, toda ne po željah slovenske politike, saj da imajo občinski uradi *»uzorce za nemško, nimajo njih pa za slovensko uradovanje. /.../ Pri tem je za nemško uradovanje mnogo pomočkov,*

¹¹ Zbirka zakonov, zadevajočih posle občinskega področja. I. Zvezek. Občinski red in občinski volitveni red z dodatkom drugih zakonov, tikajočih se poslov občinskega področja in z obrazci (priređil Ivan Dečko). Celje 1892, str. IV.

¹² Prav tam, str. III.

zbirke zakonov, sistematičnih navodov, obrazcev itd., za slovensko uradovanje pa toliko kakor nič. Če hočemo toraj, da bodo naši narodni župani uradovali slovenski, treba njim dati pomožna sredstva, da njim ne bo treba več pri nemškutarskih zakotnih pisacih iskati pomoči, ali delati po obrabljenih dozdanjih nemških uzorih.« Zato je bilo več kot potrebno tudi na Spodnjem Štajerskem misliti na obširnejši priročnik po vzoru Globočnik/Levstikove knjige (o čemer je Dečko tudi resno razmišljal), toda še bolj kot to se mu je najprej zdela na mestu potreba »ročne izdaje zakonov, zadevajočih posle občinskega področja,« saj da »Slovenski župan na Štajerskem tava brez vsake opore na zakon v popolni nesamostojnosti. Deželni zakonik izhaja sicer tudi v slov. izdaji. Pa po zakonikih samih ni mogoče poslovati prostemu županu; zakoni, zadevajoči isto snov, raztreseni so po letnikih zakonika desetih, dvajsetih let.« V izogib nejasnostim je Dečko dodal še nekaj »dvomljivih, prepirnih določb, razsodbe upravnega in državnega sodišča, ter prilično število obrazcev,« da bi »ta knjižica županom dobro došla, njim olajšala njihov posel, ter odpirala pot slovenskemu jeziku v marsikatero občinsko uradnico, v kateri se še dozda – čisto po nepotrebnem – šopiri tuja, nemška beseda.«¹³

Dečko in zadnje »etape« spodnještajerske sloge

Slovenski župani so Dečkovo zbirko pri svojem delu seveda s pridom uporabljali, saj jim je prihranila precej poprejšnjega listanja po deželnih zakonikih. Medtem pa je bila slovenska politika (vsekakor tudi na račun Dečkovega priročnika) s strani spodnještajerskega nemštva »obtožena«, da »slovenizira« vse mogoče na Spodnjem Štajerskem. Seveda je bila to zgolj nacionalistična propaganda nemške strani, ki je na ta način še zmeraj branila staro nemško posestno stanje. Toda homogena spodnještajerska politika je pravzaprav omogočila, da je slovenska stran na prelomu stoletja še zmeraj beležila lepe uspehe (spodnještajerski Nemci so dejansko »obstali« za mestnimi in trškimi zidovi), na drugi strani pa preprečila, da bi se razpad sloge v slovenskih vrstah, ki se je v začetku 90. let zgodil na Kranjskem, razširil tudi na Štajersko. In tukaj je imel pomembno vlogo spet Ivan Dečko, saj je bil avtor (ali soavtor) večine dopisov, ki so zaradi zaostrenih nacionalnih odnosov nastali v Celju oziroma med slovenskimi poslanci v štajerskem deželnem zboru.

Sredi 90. let se je Celje sicer znašlo na straneh vsakega resnejšega političnega časopisa v monarhiji. V dunajskem državnem zboru je bilo namreč pred vrati vprašanje celjske gimnazije, od katere je bil odvisen obstoj Windischgraetzove vlade. Ustanovitev slovenskih vzporednic je leta 1895 sprožila ostre reakcije med celotnim nemštvom v monarhiji in zrušila vlado,¹⁴ na Spodnjem Štajerskem pa je zahtevala razpoložljivost vseh sil tako v nemških kot v slovenskih vrstah. Seveda je svojo politiko najbolj radika-

¹³ Prav tam, str. III-V.

¹⁴ Janez Cvirn: Celjsko gimnazijsko vprašanje. V: Celjski zbornik 1986, str. 229–240; isti: Celjsko gimnazijsko vprašanje (1893–1895). V: Kronika, 1997, št. 1–2, str. 102–111 (dalje Cvirn, Celjsko gimnazijsko vprašanje); Julia Schmid: Kampf um das Deutschtum. Radikaler Nationalismus in Österreich und dem Deutschen Reich 1890–1914. Frankfurt, New York 2009, str. 224–234.

liziralo celjsko nemštvo, kar je dodatno poslabšalo nacionalne razmere v mestu.¹⁵ Po Badenijevih jezikovnih naredbah leta 1897, ki so povzročile silovite nemške odzive,¹⁶ je spodnještajersko nemštvo dokončno in brez izjeme »bučno« odgovarjalo na vsako slovensko »akcijo«. Priložnost se jim je ponudila že avgusta 1897 ob otvoritvi Narodnega doma v Celju.¹⁷ Še večje manifestacije je povzročil celjski opat Franc Ogradi, ki je zaradi svojega slovenskega prepričanja doživel javne proteste pred opatijsko palačo, za nameček pa se mu s strani celjskega okrajnega glavarstva ali celjske občine za to ni nihče opravičil.¹⁸ Novo provokacijo sta si privoščila celjska državnozborna kandidata Josef Pommer in Karl Hermann Wolf, ki sta pred volitvami leta 1897 priredila v Celju volilni shod, na katerem ni manjkalo nemškega pobalinstva in napadov na ljudsko šolo v celjski okoliški občini ter na celjski Narodni dom.¹⁹

Za razliko od Kranjske, kjer se je pluralizacija slovenskega političnega življenja že močno zasedrala v javnosti, so morali štajerski Slovenci ravnati slogaško ter mnogo bolj taktično in previdno.²⁰ Še posebej zato, ker so se v kolesju ostrega mednarodnega spopada vse pogosteje znašle tudi lokalne (nemške) oblasti. Te so bile seveda najbolj aktivne v Celju, ki je veljalo tudi na prelomu stoletja za center spodnještajerske politike. Ko je npr. Slovensko pevsko društvo leta 1898 obvestilo celjsko občino, da namerava avgusta slavnostno obhajati 50-letnico vladanja Franca Jožefa s sprejemom gostov in slavnostnim sprevodom skozi mesto z zastavami, se mestni urad ni sprijaznil s programom. Motile so ga namreč zastave, ki naj bi kalile javni red in mir.²¹ Dodatno je življenje v Celju »razburkal« obisk članov društva Triglav. Ko so pred Narodnim domom izobesili cesarske in nacionalne zastave, je občina protestirala zaradi motenja javnega reda in miru.²² Tudi slovensko celjsko delavsko podporno društvo leta 1899 zaradi predvidene udeležbe sokolov ni dobilo »zelene luči« za sprevod skozi mesto pri izletu v Levec, češ da so nacionalne razmere v Celju preostre za tako »provokacijo«.²³ Podobno se je mestni urad odzval tudi pri obisku čeških visokošolcev v mestu. Celjske Slovence je obtožil, češ da so krivci za panslavistične provokacije, ko je v Celju tekla kri, saj naj bi bili krivi za posledice čeških protestov in za materialne stroške, ki jih je

¹⁵ Več o tem gl. Janez Cvirn: Trdnjavski trikotnik: politična orientacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem (1861–1914). Maribor 1997 (dalje Cvirn, Trdnjavski trikotnik), str. 170–241; za mariborske Nemce gl. Franc Rozman: Politično življenje Nemcev v Mariboru. V: Od Maribora do Trsta. Maribor 1998, str. 52.

¹⁶ Cvirn, Trdnjavski trikotnik, str. 203–230.

¹⁷ Steiermärkisches Landesarchiv (StLA), fond Statthalt. Präs., fasc. 26–2384/1897; več o tem gl. Bojan Cvelfar: »Z Narodnim domom se je celjskemu nemštvu razbila jedna čeljust...« Nacionalni izgredi v Celju na prelomu stoletja. V: Celjski zbornik, 1997, št. 1 (dalje Cvelfar, Z Narodnim domom), str. 13–24.

¹⁸ StLA, fond Statthalt. Präs., fasc. 8–3128/1897, 8–3190/1897.

¹⁹ StLA, fond Statthalt. Präs., fasc. 8–3805/1897.

²⁰ Franjo Baš: Prispevki k zgodovini severovzhodne Slovenije. K zgodovini narodnega življenja na Spodnjem Štajerskem. Maribor 1989, str. 74.

²¹ StLA, fond Statthalt. Präs., fasc. 5/Ver – 2292/1898, 2328/1898.

²² StLA, fond Statthalt. Präs., fasc. 26 – 1668/1898.

²³ StLA, fond Statthalt. Präs., fasc. 5 Ver – 2228/1899.

morala kriti občina.²⁴ Kot po naključju pa je v naslednjih dneh v Celju zborovalo društvo Südmark, ki je moralo »obraniti« nemško-nacionalno »vprašanje« na Spodnjem Štajerskem,²⁵ kar pa mestnih oblasti očitno ni motilo. Vse to je zgolj potrjevalo izjavo Josipa Serneca, ki je že v začetku 90. let dejal, da je Celje »najbolj zanikrno mesto v monarhiji, kar se nacionalnih odnosov tiče.«²⁶

Nemško-slovenska nasprotja so bila na prelomu stoletja prisotna na vsakem koraku, nemška stran pa je imela mnogo boljše »izhodišče« v nacionalnem boju, kar je tudi s pridom izkoriščala. Nemško-slovenski odnosi so postali ne samo v Celju, pač pa tudi na celotnem Spodnjem Štajerskem nemogoči, toda »ne radi tega, ker bi morda Slovenci v obče sovražili nemški narod, ampak ker nastopajo spodnještajerski Nemci v javnosti z načeli, s katerimi se slovensko ljudstvo ne bode in ne more nikdar sprijazniti.«²⁷ Nemška stran je namreč z vsemi silami »napadala« slovenske zahteve in skušala na vsakem koraku škodovati slovenskim pridobitvam. Ko je mestna občina Celje (ne glede na to, da bi morala upoštevati oba jezika) objavila cesarjevo zahvalo ob njegovi 70-letnici zgolj v nemškem jeziku, je slovenska stran po pritožbi na namestništvo²⁸ sicer dosegla, da je mestni urad v bodoče obljubil upoštevanje obeh jezikov.²⁹ Toda obljube se kljub temu ni povsem držal. Vse prevečkrat je celjska mestna oblast ravnala dvolično, ko je na eni strani nastopala proti slovenski politiki, na drugi strani pa povsem brez krinke favorizirala nemštvo.

Zaradi takšnih razmer so slovenski poslanci v deželnem zboru odgovarjali z abstinenco,³⁰ ki je s presledki trajala vse do konca leta 1902. Že februarja 1895 so izstopili iz deželnega zbora (pri abstinenci so vztrajali do volitev 1896), ker je nemška večina glasovala proti slovenskim paralelkam v Celju. Ivan Dečko je sestavil oklic na slovenske rojake, v kateri je utemeljil njihov izstop in pozival k borbi za slovensko gimnazijo v Celju. Naslednjo abstinenco so si »privoščili« aprila 1899, ko je deželni zbor zavrnil Dečkov predlog glede ustanovitve slovenske meščanske šole v Št. Juriju ob Južni železnici (čeprav so jo tam načrtovali samo zato, ker je predstavljala največ upanja). Že čez slab mesec so ponovno zapustili zbornico (pri abstinenci so vztrajali do konca leta), ko je nemška večina odobrila 20.000 goldinarjev podpornih sredstev za nemška nacionalna društva (Südmark, Schulverein, celjski Studentenheim) in za nemške dijake celjske gimnazije. Ker pa njihovo postopanje nikakor ni »omehčalo«

²⁴ Več o tem gl. Andrej Studen: »Bojimo se, da bo tekla kri!« Ekscesi ob obisku čeških visokošolcev v Celju leta 1899. V: Zgodovina za vse, 1995, št. 2, str. 1–8; Eva Holz: Vihar v kozarcu vode?: spopadi v Celju leta 1899 v očeh češkega časopisa Politik. V: Prispevki za novejšo zgodovino, 2006, št. 1, str. 111–123; prim. Cvelfar, Z Narodnim domom, str. 13–29; Janez Cvirn: Politične razmere na (Spodnjem) Štajerskem na prelomu stoletja. V: Josip Ipavec in njegov čas. Ljubljana 2000, str. 30; isti Deutsche und Slowenen in der Untersteiermark. Zwischen Kooperation und Konfrontation. V: Slowenen und Deutsche im gemeinsamen Raum. München 2002, str. 121–122; prim. Slovenski gospodar, 17. 8. 1899.

²⁵ StLA, fond Statthalt. Präs., fasc. 8 – 3142/1899; prim. Deutsche Wacht, 3. 9. 1899.

²⁶ Janez Cvirn: Biser na Savinji. Nazarje 1993, str. 24.

²⁷ Slovenski gospodar, 19. 7. 1900.

²⁸ StLA, fond Statthalt. Präs., fasc. 18 – 2612/1900 (liegt bei 18 – 2281/1898).

²⁹ StLA, fond Statthalt. Präs., fasc. 18 – 2659/1900.

³⁰ Slovenski gospodar, 29. 8. 1901.

deželnozborske večine, so marca 1900 sestavili proglas (avtor je bil Dečko), v katerem so utemeljili svoj izstop, Slovensko društvo v Mariboru (še vedno uradni politični organ spodnještajerskih Slovencev) tako je abstinenco odobrilo. V deželni zbor so ponovno vstopili po volitvah konec leta 1902.³¹

Taktika slogaških poslancev pa očitno ni bila vsem po godu, pač pa je še dodatno zaostрила razdor sicer zgolj navzven enotne slogaške politike na Spodnjem Štajerskem. Urednik Slovenskega gospodarja, duhovnik in prefekt na mariborskem dijaškem sementišču Anton Korošec je namreč »napadel« poslance, češ da nič ne delajo, še sploh pa slogaško taktiko, ki da je brez vsakršnega programa.³² Do razpada dotlej enotne slovenske politike je sicer prišlo že takoj po padcu Taaffejeve vlade novembra 1893, ko so liberalnejši poslanci, med njimi tudi spodnještajerski Lavoslav Gregorčič, izstopili iz konzervativnega Hohenwartovega kluba. Toda za razliko od Kranjske, kjer se je politični pluralizem že trdno zasedel, si Štajerska ni mogla privoščiti političnih nesoglasij, ki bi privedli do razpada sloge. Kljub temu je bila slovenska slogaška spodnještajerska politika vse od druge polovice 90. let na preizkušnji. Leta 1896 je na deželnozborskih volitvah v brežiškem okraju ob uradnem slovenskem kandidatu kandidiral tudi liberalec Ivan Balon. Naslednje leto je na državnozborskih volitvah sprva uradno kandidiral »celjski« Dragotin Hribar, toda zaradi pritiska mariborske katoliške klike je kandidaturo vrnil, uradni kandidat pa je postal »mariborski« Josip Žičkar.³³ Nasprotja so bila potisnjena na stran še istega leta, toda neizogibni razpad je bil vseskozi prisoten, le še vprašanje časa je bilo, kdaj se bo dejansko zgodil. Anton Korošec je tako imel idealno priložnost (ki jo je seveda izkoristil), da zgradi v času svojega urednikovanja (1898–1902) okrog časnika trdno »zavetišče« katolicizma. Hkrati se je Slovensko politično društvo v drugi polovici 90. let začelo omejevatı povsem na Maribor in okolico, v Celju pa so ustanovili društvo Naprej. Oba idejnopolična pola sta tako dejansko že operirala vsak s svojo organizacijsko strukturo, toda še vedno vztrajala pri slogi.³⁴

Slovenska politika je medtem v Celju z vztrajnim pritiskom dosegla, da so se slovenska društva, slovenski obrtniki, trgovci in slovenska prisotnost v mestu sploh od začetka 90. let znatno pomnožili, kar je celjskim Nemcem povzročalo vse več skrbi.³⁵ Napetosti v državnem zboru kot tudi v samem mestu je vseskozi sprožalo še permanentno vprašanje celjske gimnazije.³⁶ Moč slovenske stranke v mestu se je lepo pokazala na državnozborskih volitvah leta 1901, ko je v mestni kuriji Ivan Dečko za

³¹ Vekoslav Spindler: Dr. Ivan Dečko in njegova doba. Maribor 1938, str. 54–55.

³² Prav tam, str. 55.

³³ Branko Goropevšek: Štajerski Slovenci, kaj hočemo! Celje 2005 (dalje Goropevšek, Štajerski Slovenci), str. 12–13.

³⁴ Več o tem gl. Branko Goropevšek: Razpad sloge na slovenskem Štajerskem. V: Celjski zbornik 1993, str. 143–161.

³⁵ Janez Cvirn: Celje – izginjajoči nemški otok na Spodnjem Štajerskem. V: Od Maribora do Trsta. Maribor 1998 (dalje Cvirn, Celje – izginjajoči nemški otok), str. 58–62.

³⁶ Prim. Slovenski gospodar, 14. 1. 1897; 27. 3. 1902; 8. 1. 1903; prim. tudi Cvirn, Trdnjavski trikotnik, str. 261–262.

zmagovalcem Josefom Pommerjem zaostal le za 42 glasov (642 proti 725 glasov).³⁷ Kljub temu da slovenski strani ni uspelo zmagati v mestu, so celjski Nemci z vse večjim strahom spremljali slovenski nacionalni »prodor«, še sploh zaradi vse močnejšega slovenskega pritiska glede celjske slovenske gimnazije. Prehod od nedavno pridobljenih celjskih paralel na nižji gimnaziji do samostojne slovenske gimnazije v mestu se v prvih letih novega stoletja sploh ni zdel nedosegljiv. Ko je Dečko leta 1902 na zaupnem shodu v Celju zaklical: »Iz Celja ne gremo nikdar!«,³⁸ bi marsikdo pomislil, da je postavitev slovenske gimnazije v centru nemške »trdnjave« ob Savinji tik pred vrati. Toda leto kasneje se je pokazalo, da se mestni očetje nikakor niso pripravljali ukloniti slovenskim zahtevam po gimnaziji znotraj mestnega teritorija. Medtem pa dečko je očitno »pozabil« na sklep slovenske politike, češ da tozadevno ne bo pristala na nikakršen kompromis, in samovoljno ponudil za gradnjo slovenske gimnazije del svoje posesti za mestnim »obzidjem« v Gaberjih. Ali se je za ta korak odločil pragmatično? Ali pa je bil njegov »manever« že posledica bolezni, ki ga je konec leta 1905 dokončno oddaljila od političnega delovanja?³⁹ Kakorkoli, njegova poteza se je pri ideološki delitvi pokazala za več kot odličen pripomoček konservativcev za napad nanj, posredno pa na liberalno strujo v Celju, kar je ne nazadnje vodilo v definitivni konec spodnještajerskega slogaštva.

Namesto zaključka

Vse do leta 1905, ko je Ivan Dečko zaradi zdravstvenih težav prekinil z zavzetim političnim delovanjem, je bil slovensko-nemški konflikt na Spodnjem Štajerskem tudi po njegovi zaslugi »nadzorovan«. Prav tako se je slovenska politika uspešno »izogibala« pretečemu razpadu sloge v slovenskih vrstah (ta se je sicer že čez dve leti dokončno realiziral). Pravzaprav lahko Dečka označimo kot enega ključnih politikov, ki mu je uspelo več kot deset let »dušiti« sicer neformalno vseskozi prisotno svetovnonazorsko ločitev duhov. (Dokončen razdor so sicer prinesle nadomestne državnozbornske volitve leta 1906, ko sta se v splošni kuriji spopadla liberalec Ivan Rebek in katoliški kandidat Anton Korošec,⁴⁰ neoziraje se na svarila Jura Hrašovca o enotni slogaški politiki. Leta 1907 sta bili formirani stranki obeh blokov – »celjska« Narodna stranka pod vodstvom odvetnika Vekoslava Kukovca⁴¹ in »mariborska« Slovenska kmečka zveza pod vodstvom duhovnika Antona Korošča.)⁴² Skratka, na podlagi vsega zapisanega se zdi, da je na razpad sloge (usodno ali pa tudi ne) vplival

³⁷ Vasilij Melik: Volitve na Slovenskem. Ljubljana 1965, str. 387; Cvirn, Celje – izginjajoči nemški otok, str. 61–62.

³⁸ Slovenski gospodar, 8. 1. 1903.

³⁹ Več gl. Branko Goropevšek: Celjsko gimnazijsko vprašanje 1895–1914. V: Kronika, 1997, št. 1–2, str. 112–124; prim. Cvirn, Celjsko gimnazijsko vprašanje, str. 242–243.

⁴⁰ Prim. Goropevšek, Štajerski Slovenci, str. 19–23; Slovenski gospodar, 10., 26., 31. 5. 1906.

⁴¹ O Vekoslavu Kukovcu Vlasta Stavbar: Politično delovanje dr. Vekoslava Kukovca do leta 1918 : doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani 2011.

⁴² O Antonu Korošču Feliks J. Bister: Anton Korošec, državnozbornski poslanec na Dunaju : življenje in delo : 1872–1918. Ljubljana 1992.

prav Ivan Dečko. Prvič tedaj, ko je katoliška struja afero z njegovim posestvom močno napihnila in preko časopisja zlivala nanj vse mogoče, drugič (in seveda zadnjič) pa s svojim nenadnim odhodom s političnega prizorišča. S tem se je ponudila prosta pot k dokončnemu slovenskemu razcepu na Spodnjem Štajerskem, njegovi slogaški »tovariši« pa so ostali brez »krmarja«, ki je več kot desetletje uspešno povezoval oba idejnopolitična pola.

Filip Čuček

IVAN DEČKO – »TEACHER« OF SLOVENIAN MAYORS AND »SOUL« OF
LOWER-STYRIAN POLITICS AT THE TURN OF THE CENTURY

S U M M A R Y

Thanks to its successes in the Taaffe period as well as in the Lower Styria at the turn of the century, the Slovenian politics drew up a political programme, which was to finally »outline« its own or national sphere of interest. Naturally the Slovenian politics was aware that the local self-government played a key role in this endeavour, as it was the springboard for the rest of the political life. Therefore Ivan Dečko, who had already become the pillar of Slovenianism in Lower Styria in the beginning of the 1890s, compiled a manual entitled *Zbirka zakonov, zadevajoč posle občinskega področja* [*Collection of Legislation Regarding the Operations of the Municipal Field*], meant to assist the mayors and their co-workers with the general municipal administration. The book was vital for the Slovenian municipalities, since the Slovenian texts of Styrian provincial laws were difficult to gain access to or scattered around many volumes of the provincial legal code (often the Slovenian translations were also completely incomprehensible and thus useless).

Meanwhile the Slovenian politics (by all means also because of Dečko's manual) was »accused« by the Lower Styrian Germans that it was »Slovenising« everything it could. However, the homogenous politics allowed the Slovenian side to be successful even before the turn of the century, while on the other hand it prevented the dissolution of unity in Carniola from spreading to Styria as well. In this regard Ivan Dečko played an important role as the author (or co-author) of the majority of memorandums, drawn up in Celje or by the Slovenian Members of the Styrian Provincial Assembly.

At the turn of the century the German side also had far better »foundations« in the national struggle in the Lower Styria. Therefore the Slovenian Members of the Provincial Assembly responded with abstinence. However, the tactics of the unity Members of the Assembly caused an additional rift within what was outwardly a joint policy of unity. The editor of the Slovenski gospodar newspaper Anton Korošec, who had in the meantime built a Catholic »stronghold« around this publication, »attacked« the Members of the Assembly, claiming that they did nothing. He especially attacked the unity tactics, which was supposedly without any programme. Even though each of the ideological-political sides already operated, to a certain degree, in accordance with own organisational structure (the Slovenian Society was limited to the »conservative« Maribor and its surroundings, while the Naprej society was active in the »liberal« city of Celje), they nevertheless adhered to unity.

Meanwhile the constant pressure of the Slovenian politics achieved a significant increase in the number of Slovenian societies, craftsmen, merchants and Slovenian presence in general in Celje, the centre of the Lower Styrian politics. The power of the Slovenian party in the city was evident from the results of the 1901 National Assembly elections, when in the city curia Ivan Dečko was only 83 votes behind the winner Josef Pommer (642 vs. 725 votes). The Celje Germans were increasingly afraid of the Slovenian national advancement, especially due to the increasingly strong Slovenian pressure, by no means prepared to agree to any compromises with regard to the Celje Slovenian gymnasium (general secondary school). However, it turned out that the city fathers were not prepared to submit to the Slovenian demands for a gymnasium within the city limits. Therefore Dečko offered some of his own land in Gaberje for the construction of the gymnasium, but in terms of the ideological division his move turned

out to be more than a superb opportunity for the conservative side to attack him as well as, indirectly, the liberal movement in Celje. Therefore it seems that it was Ivan Dečko himself who (fatally or not) influenced the dissolution of unity: in the first place with his land, and secondly (and, of course, for the last time) with his sudden retreat from the political scene, which paved the way to the ultimate division of the Lower Styrian unity.